

латинського мови): автореф. дисс....канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. А. Цывкунова. – М., 2002.

ВАРІАНТНІСТЬ І СИНОНІМІЯ

Ходаковська О.О. (Харків)

На відміну від синонімів, варіанти не мають додаткового інформаційного навантаження – саме це й відрізняє їх від синонімів. Слід додати, що тотожність лексичного значення є визначальною рисою абсолютних синонімів [7, с.76], але за умов формальних розбіжностей вони не можуть бути варіантами, для яких властивий збіг морфемної структури.

Російські мовознавці найбільше уваги приділяють лексичній варіантності, зокрема співвідношенню понять варіантності й синонімії. У русистиці цю проблему порушила О.С.Ахманова [1, с.192 — 215]. Вона вважає, що між спільнокореновими утвореннями з тим самим значенням не може бути зв'язків синонімічного характеру, оскільки подібні утворення не являють собою окремі самостійні слова, а є їх словотвірними варіантами. О.С.Ахманова виділила фонетичні та морфологічні варіанти, зарахувавши до останніх усі спільнокоренові слова з тотожним значенням.

Саме тотожність лексичного значення, на думку Р.П.Рогожникової, і є визначальною рисою варіантів, на відміну від спільнокоренових слів та синонімів, що можуть як збігатися в семантиці, так і мати відмінність у значенні, вживанні, синтаксичних функціях. Дослідниця вважає, що спільнокоренові слова входять до кола проблем синонімії; те, що вони – різні слова спільного кореня, оформлені різними афіксами, які мають не граматичну, а словотвірну функцію, і відрізняє їх від варіантів слів. А отже, різниця морфемної структури та наявність словотвірних афіксів не дає можливості вважати спільнокоренові слова варіантами слів [6, с.153 — 163]. Дослідниця не порушує питання про абсолютні синоніми, для яких однакове тлумачення є однією з маркуючих ознак; отже не

можна, на наш погляд, упевнено говорити про тотожність лексичного значення як "визначальну рису варіантів". Ідеться, можливо, про комплекс ознак, як-от збіг морфемної структури, взаємозамінність у реченні та ін., згідно з якими виділяються варіанти.

Н.А.Лук'янова зауважує, що варіювання та синонімія – категорії різні, але й суміжні: варіювання знаходить вихід у синонімію [8, с.159]. Л.В.Бублейник із цього приводу пише, що є доцільним включення варіантів слів до складу синонімічних рядів, наголошуючи цим на принциповій подібності функцій варіантів і лексичних синонімів різних видів у мовленні [2, с.33].

Проблема розмежування синонімів і варіантів залишається й досі актуальною. Існують дві діаметрально протилежні думки з цього приводу. Перша: варіювання й синонімія – різні явища, які не перехрещуються. Деякі дослідники взагалі не розмежовують явища варіантності й синонімії. Так, зокрема, В.А.Капранов називає фонетичні варіанти окремими словами-синонімами [5, с.139]. Найбільше сумнівів викликають словотвірні варіанти, які науковці вважають або синонімами, або варіантними утвореннями. У своїй монографії "Словотвір, синонімія, стилістика" Л.П.Дідківська та Л.О.Родніна пишуть, що терміни "словотвірні синоніми", "словотвірні варіанти", "однокореневі утворення спільного або близького значення" є рівноправними або тотожними[4]. Друга думка полягає в розрізненні варіантності й синонімії. Існує думка, що варіанти й синоніми — це явища різних рівнів, відповідно морфологічного і лексико-семантичного, і вважають можливою, наприклад, лексичну синонімію на ґрунті морфемної варіантності. Вважаємо це твердження помилковим, якщо йдеться про морфологічну варіантність, оскільки лексико-семантична тотожність є в цьому випадку однією з визначальних рис варіантів, а отже, синонімічні відношення між варіантами, на нашу думку, неможливі, в цьому разі можна говорити лише про їх стилістичну диференціацію.

Включення спільнокореневих слів до числа синонімів інколи допускається лише за умови, коли обґрунтовується їхня лексична самостійність. І якщо

спільнокореневі слова, які розрізняються афіксами, все частіше включаються до числа синонімічних явищ на підставі доведення їхньої лексичної самостійності, то фонетичні й морфологічні варіанти, як правило, виводяться за межі синонімії на підставі, що вони не є самостійними лексичними одиницями.

Суміжним із проблемою співвідношення варіантів та синонімів є питання дублетів. Цікавою, на наш погляд, є думка А.Л.Воронова про те, що дублетами слід уважати лише етимологічні варіанти, тобто два або більше самостійних у сучасній мові слова, які сформувалися на початкових етапах формування мови. У тому разі, коли цей розвиток відбувався за участю інших мов, автор пропонує вживати термін *етимологічний дублет* [3, с.18].

Ми схилиємося до думки, що синонімія й варіантність є явищами близькими, але не тотожними, та вважаємо за необхідне докладніше зупинитися на порівняльній характеристиці вказаних явищ, адже, вивчаючи варіантність, дослідники майже завжди так чи інакше порушують проблему синонімії, а інколи й омонімії.

Література

1. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии / О.С. Ахманова. — М.: Наука, 1957. — 295 с.
2. Бублейник Л.В. Деякі особливості співвідношень однокоренових синонімів і варіантів слова / Бублейник Л.В. // Мовознавство. — 1979 — № 1. — С. 32 — 37.
3. Воронов А.Л. К вопросу о роли вариантности языковых средств в развитии языка / Воронов А.Л. // Уч. зап. ГГПИИЯ. — 1971. — Вып.45. — С.16 — 30.
4. Дідківська Л.П., Родніна Л.О. Словотвір, синонімія, стилістика / Л.П. Дідківська, Л.О. Родніна. — К.: Наук. думка, 1982. — 170 с.
5. Карп'юк М.Д. До питання про класифікацію варіантів слова / Карп'юк М.Д. // Мовознавство. — 1979. — № 3. — С. 59 — 61.
6. Лексическая синонимия / [Сборник статей]. — М.: Наука, 1967. — 200 с.
7. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови. (Семантична структура слова) / Л.А. Лисиченко. — Х.: Вища школа, 1976. — 116 с.
8. Лукьянова Н.А. Однокоренные синонимы и варианты слова / Лукьянова Н.А. // Синонимия в языке и речи. — Новосибирск, 1970. — С. 151 — 163.